

น้ำสรงรอยพระพุทธรูปบาทจังหวัดสระบุรีคติความเชื่อที่ส่งผลต่อการเป็นแหล่งน้ำอภิเชก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

RITUAL BATH OF BUDDHA'S FOOTPRINT, SARABURI PROVINCE: BELIEFS CONTRIBUTED TO THE STATUS OF CONSECRATED WATER SOURCE IN CORONATION

วสวัตดี เนตรประหาร^{1*}

¹นักศึกษาศาสาพัฒนาสังคมเมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ภาณุวิชญ์ วุ่นชุม²

²นิสิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

¹Wasawat Netprahas, ²Phanuwit Woonchum

Undergraduate Student, Bachelor of Urban Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phrakon Rajabhat University

English Major Students Faculty of Education Thaksin University Songkhla Campus

*¹Email : wasawat.h112@pnru.ac.th

Received: 16-08-2022 Revised: 15-05-2023 Accepted: 29-12-2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อในการใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเชกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จากการศึกษาพบว่า การใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเชกเริ่มมีการใช้ครั้งแรกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2454 และมีการพิธีกรรมในลักษณะเดียวกับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งสุดท้ายในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบ พ.ศ. 2530 ปัจจัยที่ส่งผลให้มีการใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเชกมี 2 ประการ คือ 1) คติความเชื่อ และตำนาน ซึ่งกล่าวถึงพรานบุญที่ได้ใช้น้ำที่ขังอยู่บนรอยพระพุทธรูปมาลูบตัวจนขาดแผลหายสนิท และเนื้อที่ถูกยิงได้รับบาดเจ็บเมื่อได้ดื่มน้ำนั้นบาดแผลก็หายสนิท รวมถึงความเชื่อในทางด้านพิธีกรรมที่เป็นน้ำอันศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเสมือนเป็นการสรงน้ำพระบาทสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งปรากฏหลักฐานสมัยกรุงศรีอยุธยา เกี่ยวกับการใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรูป ในบันทึกบาทหลวงตาซาร์ดราว พ.ศ. 2228 2) การเป็นปูชนียวัตถุสำคัญของรัฐโบราณจนถึงรัฐชาติ รอยพระพุทธรูปนี้ถือเป็นปูชนียวัตถุที่พระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และรัตนโกสินทร์ทรงมีพระราชศรัทธาเสด็จพระราชดำเนินมานมัสการเมื่อมีการสร้างรัฐชาติจึงเป็นการดึงเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของรัฐจารีตในอดีตมาสู่ความเป็นสิริมงคลและเพื่อเป็นกุศโลบายอันสำคัญในการรวมศูนย์กลางทางอำนาจการปกครอง

คำสำคัญ: น้ำสรงรอยพระพุทธรูปบาท, คติความเชื่อ, แหล่งน้ำอภิเชก

¹ นักศึกษาศาสาพัฒนาสังคมเมือง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ABSTRACT

The article aims to study beliefs over the use of blessed water from the ritual bath of Buddha's Footprint in Saraburi Province for the Coronations. The study reveals that adoption of water from the ritual bath was at the second coronation of King Rama VI in 1911 and there was an identical procedure in the celebration of the 5th birthday circle in 1987. Two factors that affect the use of water from the ritual bath has emerged; 1) Belief and legend mentioned about “Pran Boon” who used water from the Buddha's Footprint to bathe his body until his wound was completely recovered while an injured deer that drank the water also recuperated from a bowshot together with a ceremonial belief which refers the water as the most consecrated as bathing of Lord Buddha's feet. Moreover, evidence of manipulating the ritual bath existed in Ayutthaya Kingdom according to Guy Tachard's record around 1685. 2) Being an important relic of the ancient kingdom to the modern state —the Buddha's Footprint has been admired from Ayutthaya and Rattanakosin Sovereigns in accordance with royal visits to worshipping the footprint. When a nation-state has been established, sacred objects from an ancient state had been drawn for auspiciousness as an important stratagem for centralising an executive power.

Keywords: Ritual Bath of Buddha's Footprint, Beliefs, Consecrated Water Sources

บทนำ

รอยพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี ถือเป็นปูชนียวัตถุสำคัญที่พระมหากษัตริย์ และประชาชนได้ให้ความเคารพสักการะบูชามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบันตามคติความเชื่อของทางลัทธิที่กล่าวกันว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับไว้ รอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีได้มีการค้นพบเมื่อปี พ.ศ. 2167 ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมแห่งกรุงศรีอยุธยาด้วยพระราชศรัทธาที่ทรงมีต่อรอยพระพุทธรูปแห่งนี้ จึงได้ถือเป็นราชประเพณีที่สืบทอดกันมาที่พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการรอยพระพุทธรูปที่ส่งต่อมาถึงประชาชนจนถึงปัจจุบัน (The 64th Congregated Ayutthaya Chronicles Phanchandranumas (Jerm) edition, 1936 :294 - 294) ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก นับตั้งแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2454 จังหวัดสระบุรีได้ใช้น้ำที่ทำการสรวยพระพุทธรูปนี้เป็นน้ำอภิเษกสรวยพระกระยาसन ถวายในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนั้นและได้ถือเป็นประเพณีปฏิบัติของจังหวัดสระบุรีสืบทอดกันมาจนถึงงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เมื่อ พ.ศ. 2493 และได้มีการใช้งานครั้งสุดท้ายในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นที่น่ายินดีว่าในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2562 กลับไม่ได้มีการใช้น้ำสรวยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเษกตามที่เคยปฏิบัติมาแต่ความนับถือของผู้คนที่มึต่อรอยพระพุทธรูปจังหวัดสระบุรี นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมีประชาชนเดินทางมากราบสักการะบูชากันด้วยความเชื่อว่าเป็นรอยพระพุทธรูปของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง คติความเชื่อในการใช้น้ำสรวยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ว่าประกอบไปด้วยมูลเหตุ ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้ข้าราชการในจังหวัดในอดีตมีความเชื่อ ตลอดจนมูลเหตุปัจจัยจนเกิดเป็นแบบแผนปฏิบัติที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงรัชกาลที่ 9

การใช้น้ำอภิเษกจากมณฑลหัวเมืองความหมายและนัย

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช เมื่อปี พ.ศ. 2454 เป็นครั้งแรกที่ได้มีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ในราชอาณาจักรมาเสกทำน้ำอภิเษก ณ ปูชนียสถานที่สำคัญของมณฑลต่าง ๆ ทั้ง 17 มณฑล โดยหลักสำคัญที่ให้ข้าราชการในหัวเมืองต่าง ๆ ทำการตักน้ำจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านั้นส่งเข้ามาถวายนั้นเพื่อเป็นการถวายแผ่นดิน และขอน้อมนำพระบารมีขององค์พระมหากษัตริย์ปกแผ่คุ้มครองอาณาประชาราษฎร์ อีกทั้งพระมหากษัตริย์จะแผ่พระบารมีคุ้มครองอาณาประชาราษฎร์ในแผ่นดินทั้ง 8 ทิศ (Palpho, 2091 :81) ซึ่งในเวลานั้นประเทศไทยได้มีการรวมประเทศ และสร้างความเป็นรัฐชาติ (Nation State) ขึ้นมาการที่ให้หัวเมืองมณฑลต่าง ๆ ดำเนินการส่งน้ำเข้ามาถวายนั้นเพื่อเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานะของการยอมรับโดยนัยที่จะถวายแผ่นดินให้กับองค์พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ทรงปกครองดูแลสืบไป

การใช้น้ำสรงรอยพระพุทธบาทในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 6 – 9

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การใช้น้ำสรงรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเษกปรากฏหลักฐานการใช้ครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช พ.ศ. 2454 (Ladawan, 1984 :4 -5) น้ำสรงรอยพระพุทธบาทนี้ คือ น้ำที่ราชบุรุษทำการสรงรอยพระพุทธบาท จากนั้นราชบุรุษจะทำการพิธีกรรมตักขึ้นมาบรรจุลงในหม้อห่อผ้าขาวแล้วนำไปตักกรองจึงนำเข้ามาณฑลพระราชพิธีเพื่อทำการเสกทำน้ำอภิเษกต่อไป

ในหนังสือจดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในครั้งนั้นได้ให้รายละเอียดไว้ว่า

“น้ำอภิเษกนั้น ข้าหลวงเทศาภิบาลได้จัดให้ราชบุรุษไปปลีกรรมตักน้ำที่เปนสิริมงคลในมณฑลนั้น ๆ คือน้ำสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แล น้ำในประเทศที่เคยได้ใช้เป็นน้ำอภิเษกอดีตมาหาราชแต่ก่อนมาทุก ๆ แห่งมารวมลงในหม้อตั้งในมณฑลพิธีสถานพร้อมด้วยเครื่องสักการบูชา” (The Annals of Coronation of His Majesty King Vajiravudh, 1927 :77)

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าน้ำอภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งนั้นได้มีการใช้น้ำจากแม่น้ำสำคัญทั้ง 5 ในราชอาณาจักร และจากสระทั้ง 4 ของเมืองสุพรรณบุรีซึ่งได้เคยใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษก และน้ำอภิเษกถวายในอดีต ผสมผสานกับแหล่งน้ำจากแหล่งน้ำ ต่าง ๆ ในหัวเมืองมณฑลทั้ง 17 มณฑล โดยจังหวัดสระบุรีในเวลานั้นขึ้นตรงกับมณฑลกรุงเก่านอกจากน้ำที่ทำการตักจากแม่น้ำป่าสักบ้านท่าราบ และน้ำสรงพระพุทธบาทแล้ว ยังมีแหล่งน้ำจากเมืองต่าง ๆ ที่ส่งเข้ามาประกอบพิธีด้วยในครั้งนั้น ได้มีการประกอบพระราชพิธีเสกทำน้ำอภิเษก ณ พระมณฑปพระพุทธบาทในวันที่ 8 – 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454 โดยมีพระธรรมราชาวัตร(อาจ จันทโชติ) วัดศาลापูน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าคณะมณฑลเป็นประธานสงฆ์พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า เป็นประธานในพิธีซึ่งตามหมายกำหนดการ ได้กำหนดให้สมุหเทศาภิบาลในแต่ละมณฑล และเจ้าคณะมณฑลเป็นประธานในพระราชพิธี (Prince Sommot Amaraphan, 1916 :386)

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2468 การใช้น้ำสรงรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเษกถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้นยังยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาจากครั้งสมัยรัชกาลที่ 6 โดยปรากฏหลักฐานในหนังสือโคลงลิลิตสุภาพ ตำรับพระบรมราชาภิเษกสัปดาห์ราชมหาจักรีวงศ์ (เล่มต้น) ซึ่งเป็นงานพระนิพนธ์ขึ้นสำคัญของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้ทรงพระนิพนธ์ถวายในวโรกาสพระราชพิธี เฉลิมพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. 2472 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑ น้ำสรองพุทระบาท, น้ำ	ศรีอโยธยา เอย
น้ำพะณัญเชิง, โปรด	สัตว์ด้วย
หนองโสน, ชะโยชะโลตม์	ชะเลขุบ ศรแล
ท่าราบ, จักรศรีช่วย	ชะเยศเกื้อถวัลยะกรรมฯ

(Prince Narathip Praphanphong, 1929 :30)

หนังสือโคลงกลอนเล่มนี้เป็นหนังสือที่รวบรวมรายการรายละเอียดในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งได้ให้รายละเอียดของแหล่งน้ำที่ได้ทำการตัก น้ำนำมาเสกทำน้ำอภิเษกทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรายละเอียดพิธีทำน้ำ อภิเษกมีความปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุพระราชพิธีครั้งนั้นความดังต่อไปนี้

“น้ำอภิเษกนั้นอุปราชหรือสมุหเทศาภิบาลจะได้ให้ราชบุรุษไปปลีกรรมตักน้ำที่เปนสิริมงคลในมณฑลนั้น ๆ ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และน้ำในประเทศที่เคยได้ใช้เป็นน้ำอภิเษกของอดีตมหาราชแต่ก่อน ๆ ทุกแห่งมารวมลงใน หม้อ ตั้งในมณฑลพิธีสถานพร้อมด้วย เครื่องสักการบูชาวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ณ มณฑลต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรทั่วกันทั้ง 17 มณฑล 18 แห่ง จะได้เริ่มต้นพิธีทำน้ำพระพุทธรูปมนตร์อภิเษก ณ สถานที่ พระมหาเจดีย์ ซึ่งเป็นหลักมหานครโบราณ 7 แห่ง คือ

(๑) มณฑลอยุธยา ตั้งที่พระพุทธรูปแห่ง 1 ฯลฯ” (List of the Detail of Coronation, Assumption of the Residence, and State Procession of His Majesty King Prajadhipok 2468 (B.E), 1953 :23)

จากข้อความที่ยกมานั้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าการประกอบพิธีรวมถึงแหล่งน้ำที่ได้ใช้ในงานพระราชพิธีครั้งนั้น ยึดถือปฏิบัติตามแนวทางที่เคยทำกันมาในสมัยรัชกาลที่ 6 สำหรับพิธีครั้งนั้นกระทำวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2468 โดยมีพระญาณวราภรณ์เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารเจ้าคณะมณฑลอยุธยา เป็นประธานสงฆ์ พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) อุปราชมณฑลอยุธยาเป็นประธานในพิธี

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดพิธีทำน้ำอภิเษกซึ่งแตกต่างจากครั้งรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 กล่าวคือ การตักน้ำจากแหล่งที่เป็นสิริมงคลนั้นปฏิบัติเฉพาะจังหวัดต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 18 จังหวัด ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระมหาเจดีย์สถานที่เคยทำพิธีเสกทำน้ำอภิเษกแทนการตักน้ำจากจังหวัดต่าง ๆ ที่เคยขึ้นตรงกับ มณฑลเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองของประเทศและสภาพเศรษฐกิจในเวลานั้น โดยปลัดกระทรวงมหาดไทยในเวลานั้นคือพระยารามราชภักดี ได้มีคำสั่งให้จังหวัดต่าง ๆ ตั้งพิธีทำน้ำอภิเษกตาม หมายกำหนดการที่สมุหพระราชพิธีได้ชี้แจงในที่ประชุม ณ ศาลว่าการพระราชวังในวันที่ 18 – 19 มีนาคม พ.ศ. 2493 จังหวัดสระบุรีได้ใช้แหล่งน้ำอภิเษกตามที่เคยปฏิบัติกันมา (National Archives, 1950)

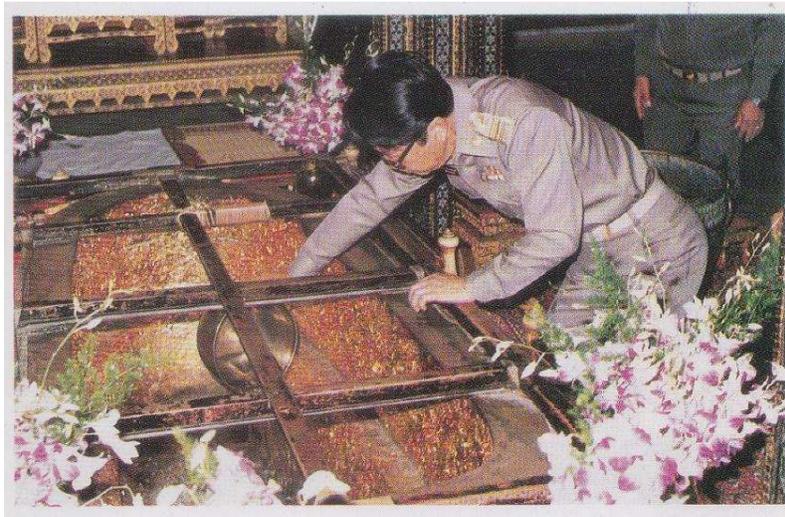
โดยได้ประกอบพิธีปลีกรรมตักเอาน้ำสรงรอยพระพุทธบาท เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2493 ณ พระมณฑปพระพุทธบาทมีรายละเอียดดังนี้

“พิธีสรงน้ำรอยพระพุทธบาท วันที่ 16 มีนาคม 2493 ข้าหลวงประจำจังหวัดได้ไปยังมณฑปพระพุทธบาท เจ้าพนักงานรักษาพระพุทธบาทเปิดพระมณฑป และตั้งเครื่องสักการบูชารอยพระพุทธบาท ข้าหลวงประจำจังหวัดจตุรบุเทียน เครื่องสักการบูชารอยพระพุทธบาทสรงน้ำรอยพระพุทธบาทเจือด้วยน้ำสุคนธ์แล้วตักน้ำในรอยพระพุทธบาท เขี่ยลงในหม้อน้ำลายคราม นำมาต้มกรองใส่ในหม้อน้ำผูกผ้าขาวไปเข้าพิธีทำน้ำอภิเชก”(Prince Bidyalabh Bridhyakorn, 1971 :16 - 17) สำหรับพิธีเสกทำน้ำอภิเชกในครั้งนั้น นายชูป พิเศษนครกิจ ข้าหลวงประจำจังหวัดสระบุรีเป็นประธานในพิธี พระธรรมปาโมกข์ (วาสน์ วาสโน) เจ้าคณะตรวจการภาค 1 เจ้าอาวาส วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นประธานสงฆ์ โดยประกอบพิธีเมื่อวันที่ 18 – 19 มีนาคม พ.ศ. 2493

และครั้งสุดท้ายที่ได้มีการใช้น้ำสรงรอยพระพุทธบาทโดยอนุโลมตามแบบอย่างการใช้น้ำอภิเชกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเชก เมื่อ พ.ศ. 2493 ประกอบพระราชพิธีสำคัญคือพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ พ.ศ. 2530 ได้มีการตั้งพิธีปลีกรรมเอาน้ำสรงรอยพระพุทธบาทไปเสกทำน้ำสรงอภิเชกถวาย ณ พระที่นั่งชัยมังคลาภิเชก มณฑลพระราชพิธีท้องสนามหลวง ในครั้งนั้น นายธานี โรจนาลักษณ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรีเป็นประธานในพิธีปลีกรรมเอาน้ำสรงรอยพระพุทธบาทเมื่อ วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 (Ministry of Interior, 1987 :147)

ภาพที่ 1 พระธรรมปาโมกข์ (วาสน์ วาสโน) อ่านประกาศเทวดาในพิธีทำน้ำอภิเชก ณ พระมณฑปพระพุทธบาท (Consecrated Water Sources, 2019)

ภาพที่ 2 พิธีปลีกรรมตักเอาน้ำสร้งรอยพระพุทธบาท เมื่อปี 2530

(Consecrated Water and History of Buddhist Blessed Water Presented in 5th Royal Birthday Circle 5th December 1987, 1987)

พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. 2562 การใช้น้ำอภิเษกจากจังหวัดสระบุรี ใช้น้ำจากแม่น้ำป่าสัก บ้านท่าราบ เพียงแหล่งเดียว โดยประกอบพิธีปลีกรรมตักน้ำพร้อมกันทั่วประเทศ ในวันที่ 6 เมษายน 2562 โดยมีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย นายปวิณ ชำนิประศาสน์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย ประกอบพิธีปลีกรรมตักน้ำเพื่อใช้ทำเป็นน้ำสร้งพระมูรธาภิเษก และนายแมนรัตน์ รัตนสุคนธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี ประกอบพิธีปลีกรรมตักน้ำเพื่อใช้ทำเป็นน้ำอภิเษกในส่วนของจังหวัดสระบุรี โดยกระทำพิธีในเวลา 11.52 น. ตามเวลาฤกษ์ที่สำนักพระราชวังกำหนดไว้ (Saraburi Province , 2019 , <http://www.saraburi.go.th/>) โดยการคัดเลือกแหล่งน้ำอภิเษกในครั้งนั้นได้พิจารณาเลือกใช้แหล่งน้ำที่เคยใช้ในงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 มาเป็นแนวทางในการคัดเลือก (Ministry of Interior, 2019: 9) ทำให้ไม่ได้มีการใช้น้ำสร้งรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเษกเหมือนเช่นในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. 2493 นับตั้งแต่งานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 (Ministry of Interior, 1999: 150) ก็ไม่ได้มีการใช้น้ำอภิเษกจากน้ำสร้งรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสระบุรีอีกต่อไป

คติความเชื่อการใช้น้ำสร้งรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเษก

น้ำสร้งรอยพระพุทธบาทตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์สำคัญของจังหวัดสระบุรีตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 9 ความสำคัญความศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่ารอยพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรีเป็นปูชนียวัตถุสำคัญที่ประชาชนต่างให้ความสักการะนับถือกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลคติความเชื่อการใช้น้ำสร้งรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเษกนั้นผูกพันกับเรื่องสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

- 1) คติความเชื่อและตำนาน
- 2) การเป็นปูชนียวัตถุสำคัญของประเทศชาติและจังหวัด

คติความเชื่อและตำนาน

รอยพระพุทธรูปจังหวัดสระบุรีได้มีการค้นพบในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2167 ซึ่งมีตำนานเรื่องเล่าของการค้นพบพระพุทธรูปไว้ดังนี้

“พรานบุญครั้งหนึ่งได้ออกไปล่าสัตว์ในป่าใกล้เชิงเขาเชิงถูกวางตัวหนึ่งได้รับบาดเจ็บหนีขึ้นไปบนไหล่เขาซุกเข้าเชิงไม้หายไป แล้วสักพักก็เห็นวางตัวดังกล่าว วิ่งออกจากเชิงไม้โดยไม่มีลักษณะอาการบาดเจ็บ นายพรานบุญนึกประหลาดใจจึงตามขึ้นไปดูสถานที่บนไหล่เขาที่วางตัวหนีขึ้นไปก็พบรอยปรากฏอยู่ในศิลา มีลักษณะเหมือนรูปรอยเท้าคนขนาดยาวประมาณศอกเศษ และ ในรายนั้นมีน้ำขังอยู่ด้วย นายพรานบุญเข้าใจว่าบาดแผลของเนื้อที่ถูกยิงคงหายเพราะตม่น้ำในรายนั้น จึงวกน้ำที่ขังอยู่นั้นลงเอามาทาตัวดูบรรดาโรคผิวหนัง คือ กลากเกลื้อน ซึ่งเป็นเรื้อรังมาช้านาน ก็หายหมดสิ้นไป” (Piwkhom, 2016, <https://www.faiythhistory.com/pranboon/>)

จากตำนานที่ยกมาข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นชัดว่าน้ำที่อยู่ในรอยพระพุทธรูปในเวลานั้นเป็นน้ำที่มีความศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสัตว์ที่ได้ดื่มกิน หรือนายพรานบุญที่ใช้ลูบตัวก็หายจากบาดแผลที่มีทั้งสิ้น การใช้ น้ำสร้อยพระพุทธรูปจึงคงอิงอาศัยตำนานนี้เป็นหลักแต่น้ำที่ขังอยู่บนรอยพระพุทธรูปนั้นจะมีจริงหรือไม่นั้นเป็นสิ่งที่ยากจะพิสูจน์ได้ในทางประวัติศาสตร์ในก็ได้มีการสมมติให้มีแหล่งน้ำขึ้นในขั้นตอนที่เทน้ำสรองลงไปแล้วจึงทำการตักขึ้นมาเพื่อเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์โดยผสมเรื่องราวทางตำนานและขั้นตอนพิธีกรรมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์และเป็นระเบียบแบบแผน

คุณฉันทัพพ์ ทองคำ ผู้ศึกษาคติชนวิทยา และประเพณีพิธีกรรม ซึ่งได้ทำการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2565 ได้กรุณาให้ข้อมูลไว้ว่าน้ำสร้อยพระพุทธรูปนี้ในทางประเพณีพิธีกรรมแล้วคือน้ำที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวอยู่แล้วมีรายละเอียดซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์ดังนี้

“น้ำสร้อยพระพุทธรูปเสมือนเป็นน้ำสรองพระบาทพระพุทธรูปเจ้าโดยตรงเป็นหนึ่งในสัญลักษณ์ของพิธีที่เราได้จากพรหมณ์ น้ำสร้อยพระพุทธรูปถือเป็นของสูงในทางประเพณีพิธีกรรมทางหนึ่ง”

(Thongkham, 2022 26th February, interview)

เปรียบเทียบตามคติทางพราหมณ์นั้นจะมีการสรองน้ำบูชาศิวลึงค์ และโยนีซึ่งเป็นรูปเคารพตัวแทนของพระอิศวร และพระอุม่าเทวีเจ้า ซึ่งเป็นบรมเทพของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เป็นการแสดงสัญลักษณ์ของการเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาสนา แต่ในทางพระพุทธศาสนาแล้วสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นบรมศาสดาสูงสุดที่ชาวพุทธให้ความเคารพนับถือสักการะ นอกจากการใช้น้ำสร้อยพระพุทธรูปเป็นน้ำอภิเชกแล้วในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ปรากฏหลักฐานการใช้น้ำสรองปูชนียวัตถุสำคัญ ซึ่งเป็นสิ่งที่แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นปูชนียวัตถุสำคัญของจังหวัด และประเทศ คือ

- 1) น้ำสรองพระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
- 2) น้ำสรองพระแท่นศิลาอาสน์ วัดพระแท่นศิลาอาสน์ จังหวัดอุตรดิตถ์
- 3) น้ำสรองพระพุทธโสธร วัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา (Prince Narathip Praphanpong, 1929: 30 – 32)
- 4) น้ำสรองพระทอง วัดพระทอง จังหวัดภูเก็ต (National Archives in Honour of H.M. Queen Sirikit Trang, 1925)

การพลีกรรมน้ำจากน้ำสรองปูชนียวัตถุสำคัญต่าง ๆ นั้นสะท้อนแนวความคิดของคนไทยในเวลานั้นเป็นอย่างดีว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพสักการะของพระมหากษัตริย์ไทย รวมถึงประชาชนในเมืองนั้น ๆ จะส่งผลให้บังเกิดความเป็นสิริมงคล น้ำที่สรองชำระนั้นจึงเปรียบเสมือนเป็นน้ำพระพุทธมนต์ที่มีคุณค่าทางจิตใจโดยไม่ต้องผ่านพิธีกรรมการเสก ก็บังเกิดความศักดิ์สิทธิ์ในตัว เปรียบเทียบกับการที่ประชาชนใช้น้ำสรองพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ประพรมศีระษะ หรือนำไปบูชาด้วยต่างก็เชื่อถือกันว่า น้ำพระสุคนธ์ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สรงในพระราชพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงนั้น มีความศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากสรองพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแล้ว ทำให้เกิดความเชื่อถือน้ำนั้นคือ น้ำพระพุทธมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ น้ำสรองรอยพระพุทธบาท จึงมีคติที่ไม่แตกต่างกันมากนัก รอยพระพุทธบาทนั้นนับถือกันเป็นทั้งอุเทสิกเจดีย์ คือ เป็นของสร้างขึ้นโดยอุทิศต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และบริโศกเจดีย์ คือเสด็จมาประทับเหยียบไว้เพื่อเป็นการเผยแผ่พระศาสนา (Luang Paribalduriphan, 1949: 2)

การใช้น้ำสรองรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำอภิเชกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแม้จะเป็นธรรมเนียมที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ก็ตาม แต่กลับปรากฏร่องรอยของการใช้น้ำสรองรอยพระพุทธบาทเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งปรากฏในบันทึกของบาทหลวงตาซาร์ตที่เข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ราว พ.ศ. 2228 ได้มีการบันทึกถึงความนับถือของผู้คนที่มื่อน้ำสรองรอยพระพุทธบาทไว้ดังนี้

“ คนสยามไปก้มกราบลงด้วยเบญจางคประดิษฐ์ตรงหน้ารอยประทับนี้ เอาน้ำไปใส่แล้วตักเก็บกลับไป ด้วยเชื่อกันว่าเป็นน้ำมนต์ที่อาจใช้บำบัดโรคพยาธิได้”

(Komolbutrn (translated), 2008: 298)

ความนับถือของผู้คนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงอาจจะส่งต่อมาสู่ผู้คนที่อยู่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อผานเข้ากับตำนานที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว การใช้น้ำสรองรอยพระพุทธบาทจึงได้มีการพัฒนาการจากน้ำที่ใช้ในกลุ่มผู้คนที่ขึ้นมกราบสักการะรอยพระพุทธบาท มาสู่การเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดสำหรับใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในเวลาต่อมา เมื่อเริ่มมีการหาแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ในส่วนภูมิภาคเกิดขึ้น (Netprahas, 2021: 36)

การเป็นปุชนียวัตถุสำคัญของรัฐโบราณจนถึงรัฐชาติ

รอยพระพุทธรูปที่จังหวัดสระบุรีความเคารพนับถือสักการะนี้เริ่มต้นโดยพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์เป็นจุดเริ่มต้นนับตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมามีความพิสดารปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาความว่า

“ ศักราช 986 ปีมะเมียศก ทรงพระกรุณาให้พุนดินหน้าพระวิหารกลบไว้เป็นที่สำหรับถวายพระเพลิงในปีนั้นเมืองสระบุรีบอกมาว่าพราณบุญพรอยเท้าอันใหญ่บนไหล่เขาเห็นประหลาด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดีพระทัยเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งไชยพยุหยาตราพร้อมด้วยเรือท้าวพญาสามนตราชดาโดยชลมารคที่ธารประทับท่าเรือรุ่งขึ้นเสด็จทรงพระที่นั่งสุวรรณปลุกงาญพร้อมด้วยคเชนทรเสนางคนิกรเป็นอันมาก ครั้นนั้นยังมีได้มีทางสถลมารคพราณบุญเป็นมคคฤคก็นำลัดตัดตงไปถึงเชิงเขาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัศ ทอดพระเนตรเห็นแท่นเป็นรอยพระพุทธรูปมีลักษณะกงจักรประกอบด้วยอัญจตุระสตะมหมางคลร้อยแปด ประการสมด้วยพระบาติแล้วตองกับเมืองลังกาบอกเข้ามาว่ากรุงศรีอยุธยามีรอยพระพุทธรูปอยู่เหนือยอดเขา สุวรรณบรรพตก็ ทรงโสมนัสปริตปราโมท ถวายนมัสการ ” (Ayutthaya Royal Chronicles Chakkrabhaddibongse (Jard), 1959: 318 – 319)

หลังจากการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้นถือเป็นพระราชศรัทธาที่เกิดขึ้นใหม่ และกล่าวได้ว่าเป็นทรงศนะความเชื่อของราชสำนักกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศที่มีความเชื่อกันว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับรอยพระพุทธรูป ณ ที่แห่งนี้ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาฝ่ายลังกา (Khunset, Khondum, et al, 2021: 4 – 6) ในอดีตสมัยกรุงศรีอยุธยาหนึ่งในพระราชกรณียกิจสำคัญที่ปรากฏในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และเสด็จพระราชดำเนินจาริกแสวงบุญ คือ การเสด็จพระราชดำเนินมานมัสการรอยพระพุทธรูป ซึ่งได้ยึดถือเป็นขนบธรรมเนียมราชประเพณีเงินเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 จนมีการรื้อฟื้นราชประเพณีการนมัสการรอยพระพุทธรูปขึ้นอีกครั้งพร้อมกับการบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูป ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชหลังจากทรงสถาปนารัฐรัตนโกสินทร์แล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ทรงเป็นแม่กองบูรณะพระมณฑปพระพุทธรูปที่โดนไฟไหม้เมื่อครั้งที่จีนคลองสวนพลูยกพวกขึ้นไปปล้นและเผาพระมณฑปพระพุทธรูป เมื่อ พ.ศ. 2309 (Thipakorawong, Chao-Phraya, 1869, <https://vajirayana.org>) จากนั้นก็ได้ว่างเว้นในช่วงรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 จวบจนถึง รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการรื้อฟื้นพระราชศรัทธา ในคติการบูชา รอยพระพุทธรูปได้เสด็จพระราชดำเนินมานมัสการพระพุทธรูป ถึง 2 ครั้ง (Thipakorawong, Chao-Phraya, 1934, <https://vajirayana.org/>)

ต่อมาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราชประเพณีการบูชารอยพระพุทธรูป ยังคงปฏิบัติสืบเนื่องจากเมื่อครั้งรัชกาลที่ 4 ได้เสด็จพระราชดำเนินมานมัสการบูชาพระพุทธรูป ถึง 4 ครั้งใน พ.ศ. 2415, 2425, 2445, และ 2449 แสดงถึงพระราชศรัทธาที่ทรงมีต่อรอยพระพุทธรูปแห่งนี้รวมถึงยังเป็นการสืบทอดประเพณีของรัฐจารีตในอดีตที่มองพระพุทธรูป คือ สัญลักษณ์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

การเสด็จพระราชดำเนินไปบูชารอยพระพุทธรบาทจึงเปรียบเสมือนการบูชานมัสการสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นการสืบพระศาสนาตามวาระสมควรแก่โอกาส ที่จะอำนวยเสมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำราชสำนักตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรอยพระพุทธรบาทได้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านนัยที่เพิ่มขึ้นจากสมัยรัฐจารีต คือการใช้รอยพระพุทธรบาทเป็นตัวแทนของรัฐจารีตในอดีตเป็นตัวกำหนดสถานที่เสกทำน้ำอภิเชกของมณฑลอยุธยา โดยในพระราชพงศาวดารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมองรอยพระพุทธรบาทเป็นตัวแทนของรัฐอยุธยา และกรุงละโว้ราชธานีซึ่งปรากฏความในหนังสือจดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งนั้น รวมถึงการใช้น้ำสรงจากรอยพระพุทธรบาทเป็นน้ำอภิเชกตามความเห็นของผู้ศึกษาได้มองว่าความนับถือในรอยพระพุทธรบาทยังคงฝังแน่นอยู่กับราชสำนักแต่ได้คลี่คลายออกเป็นการดึงเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองและความเป็นสิริมงคลในอดีตมาสู่พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์สอดคล้องกับการเกิดรัฐชาติขึ้นมาสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการกำหนดสถานที่เสกทำน้ำอภิเชกในมณฑลทั้ง 17 มณฑลก็ดี หรือการฟื้นฟูแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ก็ล้วนผูกพัน และดึงเอาความเชื่อของรัฐจารีตในอดีตมาสร้างความสัมพันธ์ให้กับรัฐชาติที่สร้างขึ้นมาจวบจนถึงปัจจุบันรูปแบบของราชประเพณีนี้ยังคงอยู่กับราชสำนักแต่แปรเปลี่ยนไปตามระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสะท้อนภาพจากงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ 9 ประเทศไทยในเวลานั้นแม้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วแต่การกำหนดสถานที่ต่าง ๆ เป็นที่ตั้งพิธีทำน้ำอภิเชก หรือการใช้แหล่งน้ำอภิเชก ก็ยังคงสืบทอดต่อเนื่องมาจากแบบแผนประเพณีที่รัชกาลที่ 6 ทรงวางไว้ในปัจจุบันการใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรบาทเป็นน้ำอภิเชกไม่ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันแล้ว แต่รูปแบบพิธีการที่ได้วางรากฐานไว้ตั้งแต่เมื่อครั้งรัชกาลที่ 6 ยังคงมีการปฏิบัติ และปรับเปลี่ยนตามรูปแบบการปกครองให้สอดคล้องกับปัจจุบันเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่น และเพื่อเป็นการจูงใจประชาชนในประเทศให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้ทรงปกครองแผ่นดิน

บทสรุป

การใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรบาทจังหวัดสระบุรี เป็นน้ำอภิเชกถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2454 ครั้งแรกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเป็นการเพิ่มการใช้งานแหล่งน้ำอภิเชกจากของเดิม คือ แม่น้ำป่าสักบ้านท่าราบ และมีการใช้งานถึงงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 5 รอบเมื่อ พ.ศ. 2530 ปัจจัยสำคัญที่มีการเลือกใช้น้ำสรงรอยพระพุทธรบาทเป็นน้ำอภิเชกถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ 1) ความเชื่อในทางด้านตำนานและคติความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมตามตำนานกล่าวว่าพรานบุญได้ใช้น้ำที่ซึ่งบนรอยพระพุทธรบาทลูบบนผิวกายจนบาดแผลที่มีหายสิ้นและเนื้อที่ได้ตีมานั้นรอยแผลที่ถูกลูบหายจนกลับเป็นปกติ รวมถึงการผสมผสานคติความเชื่อของพราหมณ์ – ฮินดู เข้ากับความเคารพนับถือ ในทางด้านพระพุทธรศาสนาที่ได้ยึดถือเอาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งเคารพสูงสุด รวมถึงปรากฏหลักฐานการนับถือน้ำสรงรอยพระพุทธรบาทมาตั้งแต่นั้น

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จากบันทึกของบาทหลวงตาดาร์ต ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นน้ำที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ได้ 2) การเป็นปูชนียวัตถุสำคัญของรัฐโบราณจนถึงรัฐชาติที่องค์พระมหากษัตริย์ให้ความเคารพนับถือ ในรอยพระพุทธรูปพระสุทนต์ในฐานะเป็นปูชนียวัตถุสำคัญของรัฐในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้มีการฟื้นฟูราชประเพณี การเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการรอยพระพุทธรูปในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ตั้งเอาคติความเชื่อ ความเคารพนับถือความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธรูปในสมัย เป็นรัฐโบราณมาแปรเปลี่ยนเป็นพระราชอำนาจในการปกครองประเทศ เพื่อสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้นมาโดยเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมาใหม่กับรัฐจารีตในอดีต จนเป็นแบบแผนในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกจนถึงปัจจุบัน ความสำคัญของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้ถือเป็นพระราชพิธีสำคัญของชนชาติที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองประเทศที่จะแสดงความเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสมบูรณ์การศึกษาขนบธรรมเนียมราชประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องราวของแหล่งน้ำอภิเษกในแต่ละยุคสมัยจะเห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยในแต่ละช่วงเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นการศึกษารากเหง้าความเชื่อของคนในอดีต เพื่อมาวิเคราะห์เปรียบเทียบบริบทความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันอันจะส่งผลต่อการต่อยอดองค์ความรู้ในทางด้านประวัติศาสตร์ มนุษยศาสตร์ คติชนวิทยา ในทางด้านพิธีกรรม ความเชื่อ และความเคารพศรัทธาของประชาชน

REFERENCES

- Ayutthaya Royal Chronicles Chakkrabhaddibongse (Jard) commemorating the funeral of Lt.Gen. Phraya Kalaholm Rajsen (Lek Panikabutra) at Royal Cemetary, Debsiridrawas 2nd March 1959. (1959). Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press.
- Khunset, S., Khondum, K., et al. (2021). **The Study of Royal Procession to Worship Buddha’s Footprint in the Reign of King Prasartthong Phra Nakorn Si Ayutthaya – Saraburi Province.** (Reseach report). Bangkok: Chadrakasen Rajbhat University.
- Luang Paribalburiphan. (1949). Phra-Bhuddhabat Saraburi. Bangkok: Phra Chan Pier.
- List of the Detail of Coronation, Assumption of the Residence, and State Procession of His Majesty King Prajadhipok 2468 (B.E.).** (1953). Bangkok: Rungruengtham Printing.
- Ladawan, S. (1984). **Coronation in Rattanakosin Era.** Bangkok: The Secretariat of the Prime Minister.
- Ministry of Interior. (1987). **Consecrated Water and History of Buddhist Blessed Water Presented in 5th Royal Birthday Circle 5th December 1987.** Bangkok: Local Press.
- Ministry of Interior. (1987). **Water Sacrificial Ceremony at Phra-Bhuddhabat, Saraburi 1987.** From Consecrated Water and History of Buddhist Blessed Water Presented in 5th Royal Birthday Circle 5th December 1987.
- Ministry of Interior. (1999). **History of Buddhist Blessed Water Presented as Purification Bath to His Majesty the King in 6th Royal Birthday Circle 5th December 1999.** Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand Press.
- Ministry of Interior. (2019). **Ministry of Interior Memorandum MOI.0201.3/05610 tile: The Preparation of Provincial Water Consecration Ceremony.** 1st April 2019.
- Ministry of Interior. (2019). **Phra Dhammapamok (Vassana Vasano) reads Deva-Poclamation in Water Consecation Ceremony at Phra-Mondop Phra-Bhuddhabat.** Retrieved from Book of Consecrated Water.
- National Archives in Honour of H.M. Queen Sirikit, Trang. (2468). **The Coronation of Rama VII.** MOI 5.1./22.
- Netprahas, W. (2021). Historical Awareness of Consecrated Water Sources in Chainat Province. **Journal of Humanities and Social Science Valaya Alongkorn**, 16(2), 36.

- Prince Sommot Amaraphan. (1916). **Royal Rites Poclamation Vol. 2 for Occasional Ceremonies**. Bangkok: Thai Press.
- Prince Narathip Praphanphong. (1929). **Khlong Lilit Suphab for the Coronation Sappadama Maha Chakriwong (Vol.1)**. Bangkok: Aksornniti Press.
- Prince Bidyalabh Bridhyakorn, (1971). **Royal Wedding, Coronation, and Assumption of the Residence of His Majesty King Bhumibol Aduljadej Rex and Coronation Narrative by Prince Bidyalabh Bridhyakorn**. Bangkok: Excise Derpartment Press
- Piwkhom, Y. (2016). **Tracing the Legend of Pran-Boon : Discoverer of Phra-Bhuddhabat, Saraburi and Bor Pran Lang Nuear**. Retrieved February, 20, 2022, from <https://www.faihtthaistory.com/pranboon>.
- Palpho, S. (2019). **Siamese State Ceremony until 1932**. Bangkok: Bangkok Printing.
- Saraburi. (2019). **Saraburi province holds the Water Sacrificial Ceremony and approaches the Holy Water to at Phra-Mondop Phra-Bhuddhabat**. Retrieved October, 1, 2022, from <http://www.saraburi.go.th/>.
- Thipakorawong, Chao-Phraya. (1869). **Royal Chronicle of Rama I**. Retrieved February, 27, 2022, from <https://vajirayana.org/>.
- The Annals of Coronation of His Majesty King Vajiravudh**. (1923). Bangkok: Sophonpiphatthanakorn.
- _____. (1934). **Royal Chronicle of Rama IV**. Retrieved February, 27, 2022, from <https://vajirayana.org/>.
- The National Archives. (1950). **The Coronation of Rama IX**. MOI 0201.2.1.31.1/5.
- The 64th Congregated Ayutthaya Chronicles Phanchandranumas (Jerm) edition**. (1956). Bangkok: Sophonpiphatthanakorn.
- Tachard, G. (2008). **Voyage de Siam des peres jesuites** (Santa T. Komolabutra, Trans). Bangkok: Sripanya. (first issue 1686).
- Thongkham, N. (2022, February 26). History tour guide and folklorist. interveiw.